

ODSTIRANJE SLOVENSКИH KRAJEVNIH IMEN Kotlje in Globasnica

Kotlje

Množinsko krajevno ime *Kotlje* (v *Kôtljah*) v občini Ravne na Koroškem je zanimivo že zaradi pridevniške imenske oblike *hotuljski* in zaradi stanovniškega imena *Hotuljci*. V zgodovinskih virih je dobro dokumentirano: 1242 *Chotlach*, 1313 *Chotulach*, 1314 *Chottelach*, 1367 in 1425 *Chotelach*, 1449–1452 *Kottelacher pharr*, 1457–1461 *Kotlach*, 1461 *Khotelach*, ok. 1480 *Kottelacher ambt*, 1482 *Coetellach*, 1488 *Khotholach*, ok. 1500 zu *Koettenlach*, 1642 in parochia *Hotelensi*, 1644 ex *Ketalacher Pfarr*, 1780 *Hotule*, *Hottulia*, *Hottälia*, reka *Hotuljka* je *Hotulia Bach*, 1827 *Köttulach*.

Slovenski jezikoslovci Fran Miklošič, Luka Pintar in Fran Ramovš se imena *Kotlje* niso dotikali. Pač pa je pisatelj Prežihov Voranc, domačin iz Kotelj, 3. februarja 1948 pisal slavistu in narodopiscu Francetu Kotniku (1882–1955), da je predlagal, naj se *Rimski vrelec* odtlej imenuje *Hotuljska slatina*, kakor jo stari ljudje še zdaj imenujejo (Sušnik 1968). »Rimski vrelec je germanizem novejšega datuma iz 80. let 19. stoletja. Sedaj bi te jaz prosil, ali bi bilo pravilno slovensko, če bi se imenovala stvar »Hotuljska« in ne »Kotuljska« ... Mi pravimo *Hotlje*, *Hotula*, *Hotuljci* ...«

Kotnik mu je odgovoril pritrdilno: »Krstna knjiga na Fari navaja leta 1642, da je bila neka oseba rojena in parochia *Hotelensi* (v hotuljski fari) in istega leta se ponavlja: ex parochia *Hotelensi* – iz hotuljske fare. 1644 pa piše *Nadouschnig ex Ketalacher Pfarr*, takrat je zapisal nemško« (Sušnik 1968).

Prežihov Voranc je nedolgo zatem umrl in s svojim predlogom, čeprav podkrepljenim z mnenjem strokovnjaka, ni prodrl. Nato se je urednik Koroškega fužinarja Avgust Kuhar leta 1954 obrnil na Radio Ljubljana, da bi kdo strokovno in dokončno odločil, kako naj se te oblike pišejo. Prepričan je bil, da sta osnova krajevnega imena samostalnika *kotel* ali *kot*. Naslednje leto (6. avgusta 1955) mu je z Inštituta za slovenski jezik pri SAZU odgovoril dr. Tine Logar (Mrdavšič 2001: 14). Sporočil mu je, da pri razlagi imena *Kotlje* ni mogoče izhajati iz besede *kotel*, temveč iz starega slovenskega osebnege imena *Hotal*, *Hotul*, ki da ima isto osnovo kot na primer ime *Hotimir* in podobna stara slovenska imena. Po prepričanju dr. Tineta Logarja »so edino pravilne oblike, ki bi morale biti tudi uradno sprejete: *Hotlje*, *Hotuljci* in *hotuljski*«. Etimolog dr. France Bezljaj, ki je takrat ravno tako delal na Inštitutu za slovenski jezik, je prav v tistem času dokončal prvo knjigo *Slovenskih vodnih imen*, ki vsebuje tudi vodno ime *Kotulja* (napačni zapis za *Hotulja*) (Bezljaj 1956: 293). Žal Logarjevega odgovora ni poznal in pri razlagi ni upošteval tam sporočenih ljudskih oblik stanovniškega imena in

pridevnika. Podobno kot avstrijski jezikoslovec Kranzmayer (1958: 126), ki je *Kotlje* – dve leti pozneje – razlagal kot 'naselje v (gorskem) kotlu', je tudi Bezljaj izhajal iz občnoimenske podstave *kotel* ali nenavadnega osebnege imena *Kotel*.

Toda ljudske imenske oblike *Hotlje*, *hotuljski*, *Hotuljci* so za etimologizacijo tega krajevnega imena ključnega pomena. Vzglasni *k-* se je pojavil pod nemškim vplivom, kot je to pokazal že Kotnik, zaradi jezikoslovne neusposobljenosti lokalnih dejavnikov pa je bilo krajevno ime standardizirano kot *Kotlje*.

Podstava krajevnega imena je staroslovensko osebno ime **Hotьlb* oziroma iz tega osebnege imena izpeljano zemljepisno ime **Hotlje polje*, iz katerega je bilo nadalje izpeljano stanovniško ime **Hotljane*, pozneje skraćeno v *Hotlje*. Ker se je stanovniško ime začelo uporabljati kot krajevno ime, se je za prebivalce nato uveljavila oblika *Hotuljci*, za vodo *Hotulja*, pridevniška oblika pa je od vsega začetka *hotuljski*. Ime **Hotьlb* je sicer hipokoristik (ljubkovalno ime) od zloženih imen **Hotěmirь*, **Hotědragь*.

Prejšnji *Slovenski pravopis* (SP 1962: 376) za prebivalce *Kotelj* še predpisuje obliko *Hotuljec* in pridevnik *hotuljski*, priročnik *Slovenska krajevna imena* (Jakopin 1985: 133) pa že uvaja obliki *Kotuljec* in *kotuljski*, medtem ko *Hotuljec* in *hotuljski* označuje kot lokalni. Še dlje gre veljavni *Slovenski pravopis* (SP 2001: 782), ki uvaja stanovniško ime *Koteljčan* in pridevnik *koteljski*, kot neuradni obliki pa navaja *Kotuljec* in *kotuljski*. O *Hotuljcih* ni več niti sledu. Tako kot že dolgo ne o *Hotuljski slatini*, ki je še danes *Rimski vrelec*. Pristne slovenske oblike, izpričane v živi rabi in dokazano etimološko upravičene, so klonile pred tujo modo.

Neposredna vzporednica *Kotelj* je toponim *Köttlach* v Spodnji Avstriji, po katerem so arheologi poimenovali *karantansko-ketlaški kulturni krog*, ki zajema staroslovansko arheološko obdobje od naselitve do 11. stoletja in sega od Spodnje Avstrije, Štajerske, Koroške, celotne Slovenije in do Furlanije. E. Schuster (1990: 409) zanj navaja historične zapise 1134 *Chotelaha*, 1220 *Gotilach*, 1306 *Chotlach*, 1374 *Choetlach*. Pri razlagi zmotno trdi, da gre za prvotno vodno ime na *-ache* s slovanskim občnim imenom **kotьlb* 'Kessel (im Gelände)'.^{*}

Glede osebnoimenske podstave toponimov *Kotlje* in *Köttlach* lahko pritegnemo primerjalno slovansko gradivo: poljska krajevna imena *Chotel* (1357 *Chotle*), *Chotel Czerwony* (1244 *Chotel*), *Chotelek Zielony* (1284 *Chotel*) (NMP II: 77), češka krajevna imena *Chotělice*, *Chotilsko*, *Kotelice*, *Kocelovice* (Profous 1960: 623) idr.

* Dr. Silvo Torkar, dr. jezikoslovja, znanstveni sodelavec, ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, Novi trg 2, 1000 Ljubljana; silvo.torkar@zrc-sazu.si.

Globasnica

Vas in občina *Globasnica*, nemško *Globasnitz*, leži v Podjunu na avstrijskem Koroškem. Pri knjižni rabi tega imena je v preteklosti prihajalo do nihanja med oblikama *Globasnica* in *Klobasnica*. V domačem narečju se ime namreč izgovarja *Quabósŋca* (Zdovc 2010: 216), kar je ugotovil že dialektolog Janez Scheinigg (1881: 525) in s tem pripomogel k začasni vzpostavitvi knjižne oblike *Klobasnica*. Toda že v začetku 20. stoletja je spet prevladala oblika *Globasnica* z nemškim vzglasnim *g*-.

Za razjasnitev vprašanja, kako ime pravilno poknjžiti, si jezikoslovec pomaga s historičnimi zapisi in z narečnimi imenskimi oblikami. *Globasnica* je v virih izpričana že od 12. stoletja dalje: 1143–1164 *Globasinuilla*, 1167 *Globaznitz*, 1194 *Globaznich*, 1265 *Globazniza*, 1296 *Chlobasniz superior*, 1323 *Clobazniz superiori*, *inferiori*, 1635 in *Klobasniz*, 1780 *Velika Klobasnica*, (reka) *Klobasnica*, 1883 in 1894 *Klobasnica*, nemško *Globasnitz*, 1905 *Globasnica*. Znano je, da so Nemci v starejših obdobjih nadomeščali slovenski vzglasni *k*- s svojim *g*-, prim. *Gonwitz za Konjice*, *Gaming za Kamnik*, *Glantz za Klanec*, *Gurk za Krka* itd., zato nam stari zapisi imena *Globasnica* pričajo tako o nemških zamenjavah kot o slovenskem izgovoru.

Narodopisec Josip Šašel je že kmalu po vojni opozoril, da mora biti za poknjženje zemljepisnih imen odločilna samo ljudska izgovarjava: »V narečju govorijo s podjunskim okanjem (izgovarjajo *a* kot *o*): *Kvobósŋica* — *Qvabósŋca*, v *Kvobósŋici* — *Qvabósŋci*, prebivalci so: *Kvobošŋi* — *Qvabošŋi*, pridevnik *kvoboški qvabošqŋ*. Domačini torej jasno izgovarjajo začetni *k*; pisava z začetnim *g* je nemška. Tisti, ki pišejo *Globasnica*, opravičujejo to s svojo etimologijo, češ da je treba besedo izvajati iz osnove ‚globoko‘ in s tega stališča ljudsko govorico popraviti! Nočejo sprevideti, da je ta etimologija za lase privlečena, tudi lega ‚globoko‘ je umišljena.« (Šašel 1957: 121–122)

Po Scheinigu in Šašlu sta tudi jezikoslovca Eberhard Kranzmayer (1958: 83) in Dušan Čop (1976: 88) *Globasnica* brez pomislekov rekonstruirala kot *Klobasnica*. Naposled je še etimolog Marko Snoj (2009: 140) povzel večkrat zapisane ugotovitve, da se vzglasni *g*- v slovenščini danes piše zaradi zmotnega povezovanja s pridevnikom *globok* in pod nemškim vplivom. Najstarejši zapis *Globasinuilla* je razvozlal kot zvezo **Klobasna vas*, ki se je s poenobesedenjem razvila v *Klobasnica*. Njegovo mnenje, da ime *Globasnica* »zelo verjetno ni izpeljano iz osebnega imena, ki se ohranja v priimku *Klobasa*, saj se s priponskim konglomeratom *-nica* ne tvorijo zemljepisna imena iz osebnih imen, temveč le iz občnih«, demantirajo zemljepisna imena *Radgonica*, *Ljubnica*, *Negojnica* in še nekatera, ki vsebujejo sestavljeno priponsko obrazilo *-nica* in so vsa izpeljana iz osebnih imen (**Radigoj*, **Ljub*, **Negoj*). Najstarejši zapis *Globasinuilla* bi bilo mogoče brati tudi **Klobasina*, torej ‚kraj, kjer živijo človek z imenom *Klobasa* in njegovi ljudje‘. Na enak način so tvorjena tudi krajevna imena *Bogojina*, *Budina*, *Jarenina* (iz osebnih imen) ali *Krtina*, *Kozina*, *Polšina*, *Vrbina* itd. (iz

občnih imen). Ker vsi naslednji historični zapisi izpričujejo obliko *Klobasnica*, se zdi, da sta v 12. stoletju soobstajali obe različici, **Klobasina* in **Klobasnica*, kar ni nič izjemnega. Krajevno ime *Globasnica* je torej prvotna **Klobas-ŋn-ica* (iz **Klobasŋna vŋsŋ*), izpeljana iz nekdanjega antroponima **Klobasa*, ohranjenega v priimku *Klobasa*, ki je enak občnemu imenu *klobasa*, praslovansko **kŋlbasa*. Vodno ime *Globasnica* je nastalo na enak način, le da je poenobesedeno iz **Klobasŋna voda*.

Prepričanje nekaterih koroških izobražencev, da so si obliko *Klobasnica* izmislili sovražniki koroških Slovincem z namenom, da bi se jim posmehovali, je po vsem povedanem popolnoma neutemeljeno (Jaušovec 2011: 80).

Literatura

- BEZLAJ, France: *Slovenska vodna imena I-II*. Ljubljana: SAZU, 1956–1961.
- ČOP, Dušan: Nedoslednosti v rabi in pisanju koroških krajevnih in gorskih imen. *Onomastica Jugoslavica* 6, 1976, 83–102.
- JAKOPIN, Franc idr.: *Slovenska krajevna imena*. Ljubljana: Cankarjeva založba, 1985.
- JAUŠOVEC, Boris: Zajebantsko jezikovno popotovanje. *Signal: Jahresschrift des Pavel-Hauses = letni zbornik Pavlove hiše*, 2011/2012, 75–83.
- KRANZMAYER, Eberhard: *Ortsnamenbuch von Kärnten I-II*. Celovec: Verlag des Geschichtsvereines für Kärnten, 1956–1958.
- MRDAVŠIČ, Janez: *Krajevna in domača imena v Mežiški dolini*. Ravne na Koroškem: ČZP Voranc, 2001.
- NMP II: *Nazwy miejscowe Polski: Historia-pochodzenie-zmiany, pod red. K. Rymuta, C-D*. Kraków: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN, 1997.
- PROFOUS, Antonín: *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. Díl V*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1960.
- SCHEINIGG, Johann: *Obraz rožanskega narečja na Koroškem II., Kres 1*, 1881, 525–527.
- SCHUSTER, Elisabeth: *Die Etymologie der niederösterreichischen Ortsnamen, 2. Teil*. Wien: Verein für Landeskunde von Niederösterreich, 1990.
- SNOJ, Marko: *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan, Založba ZRC, 2009.
- SP: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1962.
- SP: *Slovenski pravopis*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001.
- SUŠNIK, Franc: *In kaj so ljudje ko lesovi. Koroški zapisi*. Maribor: Obzorja, 1968, http://www.koropedija.si/index.php/In_kaj_so_ljudje_ko_lesovi, 2. 4. 2015.
- ŠAŠEL, Josip: Koroški imenoslovni problemi. *Jezik in slovstvo* 3, 1957, 119–123.
- ZDOVC, Pavel: *Slovenska krajevna imena na avstrijskem Koroškem*. Razširjena izdaja. Ljubljana: SAZU, 2010.